

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Pärandtehnoloogia õppekava

tekstiili eriala

Kadri Võrel

MÄGRANAHKSETE JAHIKOTTIDE KOLLEKTSIOON „MEELES“

Lõputöö

Juhendajad:

Egge Edussaar-Eidemiller BA

Ave Matsin MA

Viljandi 2025

Mägranahksete jahikottide kollektsioon „Meeles“

Loovuurimusliku lõputöö eesmärgiks on valmistada jahikottide kollektsioon erinevateks jahisituatsioonideks kasutades mägra, metskitse, punahirve ja põdra nahku.

Uurimisküsimusteks on, milliseid mägranahkseid jahikotte leidub ERMi kogus ning kas ja kuidas on uluksõraliste taimparknahad kasutatavad käsitsi valmistatavate kottide tegemisel. Töö koosneb ülevaatest mägrale kui jahiulukile, ajalooliste kottide kirjeldusest ning nende kasutusest. Teises osas kirjeldatakse jahikottide kasutust tänapäeval ning kolme koti valmistamist. Toodete valmistamisel jälgitakse erinevate loomade nahkade eripärasid. Valmivad kotid on mõeldud erinevateks jahisituatsioonideks. Järeldatakse, et ulukinahad on sobivad kottide valmistamiseks. Vaid rihmad tuleb teha veise nahast. Kotid on soovitud hinnaga müüdavad, kuid uute valmistamisel võiks teha veel täiendusi.

Võtmesõnad: jahikotid, mägranahk, taimparknahk, nahatöö, ulukinaha väärindamine

Hunting bag collection „Meeles“ from badger pelt

The purpose of this practical research project is to create a hunting bag collection for various hunting situations using badger pelts, and row deer, red deer, and elk skins. The following questions are raised: what type of hunting bags made of badger pelts are in Estonian National Museums collection and could vegetable-tanned bovine big game animal skins be used for producing handmade hunting bags? This thesis further gives a review of badgers as a game animals and the descriptions and use of the historic hunting bags. The second part of the thesis describes the use of the hunting bags nowadays and the procedures of producing three different bags. In the process of producing the hunting bags the specifications of the material type was considered. The produced bags are meant for use in different hunting situations. It was concluded that badger pelts and tanned wild game skins are suitable for producing bags, only the straps should be made from cowhide leather. The desired selling price is reasonable for buyers. Additional design improvements could be made in producing these type of bags in future.

Keywords: hunting bag, badger pelts, vegetable-tanned skins, leather work, value-adding to wild game skins

Sisukord

Sissejuhatus	4
Jahikottide kasutus 18. sajandist 20. sajandi esimese pooleni	6
Mäger jahiulukina ning tema kasutusviisid.....	6
Mägra nahast jahikotid ERMi kogudes	8
ERM A227:93 Põlva.....	8
ERM A227:88 Põlva.....	9
ERM A44:4 Rõuge	10
ERM A680:6 Kadrina	11
ERM A467:73 Rõuge	12
ERM 563:616/1-2 Tori	13
Kokkuvõte ERMi kottidest.....	14
Jahikotid ja nende funktsionaalsus tänapäeval.....	15
Valmistatavad mägranahksed kotid.....	16
„Meelis“	17
„Märt“	20
„Kahro“	23
Kottide hinnastus	26
Kottide valmistamise analüüs	27
Kokkuvõte	28
Kasutatud kirjandus.....	30
Kasutatud muuseumiallikad	30
Lisa 1. Kottide valmistamisel kasutatud töövahendid.....	31
Lisa 2. Kott „Meelis“ valmistamine	32
Lisa 3. Kott „Märt“ valmistamine	35
Lisa 4. Kott „Kahro“ valmistamine.....	37
Lisa 4. Fotod valmistatud kottidest	39

Sissejuhatus

Oma seminaritöös uurisin ma jahitud ulukite nahkade kasutamist. Töö tulemusena nägin, et väga suur osa neist jääb jäätmetena metsa. Eriti palju on minema visatavatest uluksõraliste nahku ning kärplastest mägra nahku. Lõputöö soovisin siduda samuti jahindusega ning leida tarbe vähem populaarsetele nahkadele. Otsustasin töö teha loovuurimuslikus vormis. Seminaritöö raames läbi viidud küsitluse vastustes oli korduvalt märgitud, et toode, mida on uluki nahast keeruline leida ja mida soovitakse kasutada on kott. (Võrel 2021)

Tutvudes jahialase kirjandusega nägin, et jahikottidena on üle Eesti olnud 18.-20. saj esimese pooleni kasutusel mägranahast kotid. Seetõttu keskendungi mägrale ja toon tema esile. Töö eesmärgiks on valmistada jahikottide kollektsioon erinevateks jahisituatsioonideks, kasutades peamiselt mägra, aga ka punahirve, metskitse ja põdra nahku.

Töö uurimisküsimusteks on:

- millised mägranahksed kotid on ERMi kogus
- kas ja millisel moel on uluksõraliste taimparknahad kasutatavad tänapäevastel käsitsi valmistatavatel jahikottidel

Kollektsioon koosneb kolmest kotist, millest esimene on mõeldud varitsusjahil asjade kaasas kandmiseks või ka jahinaisele käekotiks, teine sobib linnujahiks ning kolmas ajujahis ajajale.

Kõigi kottide puhul teen aja ja materjali arvestuse, mis aitab määrata kottidele hinna. Tulevikus planeerin sarnaseid kotte hakata valmistama tellimuste alusel. Nahkade kasutusel jälgin, et materjal saaks kasutatud võimalikult säästlikult. Mägra nahal leian otstarbe kogu karvadega kaetud nahale. Sõraliste nahkadel jätan valmis tööle sisse ka need naha osad, kus on defektid

Töö koostamisel tutvusin erinevate jahindusega seotud raamatutega ja ka 19. sajandi jahipidamist kirjeldavate teostega. Olulisemate allikatena tooksin välja Reidorfi “Jahinduse käsiraamatu” ja ka Looritsa “Endis-Eesti elu-olu II”, mis mõlemad on algselt välja antud 20. saj esimeses pooles. Esemeliste allikatena vaatlesin ERMi kogus leiduvaid mägranahkseid jahikotte. Valisin vaid ERMi kogu põhjusel, et teistest muuseumitest muis.ee abil sarnaseid kotte ei leidnud. Esemelisi allikaid käisin ERMis kohapeal vaatlemas. Mõõtsin ära valmis kotid, püüdsin võimalusel määrata kasutatud looma pikkuse koonust sabajuureni. Üritasin aru saada nii kottide lõigetest kui ka õmblemise võtetest.

Töö esimeses peatükis teen kokkuvõtte mägrast jahilukina ning tema erinevatest kasutusalaadest. Leian, et looma, tema eluviisi ja leviku tundmine annab lisaväärtuse temast valmistatavale tootele. Teises peatükis kirjeldan jahikottide kasutust 19. sajandil ja 20. saj alguses. Lisan kuue ERMi kogus oleva jahikoti kirjelduse. Pean oluliseks etnograafiliste kottide vaatlemist, et õppida, mis on nende kottide puhul head küljed, ja mida saaks teha paremini. Kolmandas peatükis kirjeldan tänapäevast jahikottide kasutust, arvestades tänaseid vajadusi. Toon välja enda valmistavate kottide eripärad ning kirjeldan nende valmimist. Kirjelduses toon välja ka vead, mida tegin kottide planeerimisel, ning lahendused, kuidas tekkinud probleemid kõrvaldasin, Samuti lisan mõtteid, mida edaspidi teisiti teha. Kottide valmimise järgselt küsisin kaheteistkümnelt jahimehelt arvamust kottide kohta ning hinnangut, kui palju oleksid nemad sarnaste kottide eest valmis maksma ning mis võiks olla teisiti. Küsitluse tulemustest teen kokkuvõtte töö lõpus.

Jahikottide kasutus 18. sajandist 20. sajandi esimese pooleni

Jahikott (ka jahipaun, jahitasku) on olnud oluline osa jahimehe varustuses. Loorits kirjeldab jahitaskut kui kotti, mille osadeks on nahkkott, võrk ja ulukinahast lakk. Kotti kasutati nii laskemoona kui kõige muu jahil vajaliku hoidmiseks ja kaasas kandmiseks (2004). Kotis kanti jahisaaki, „külmarohtu“, nuga, nõõri, leiba, tuletikke. Võrkkottid olid enamasti saagi kandmiseks, nahk- ja riidekotid kõige muu jaoks.

Jahikottide kasutuse kohta annavad aimdust 1947.a ERMi küsitluslehele nr 46 kirjasaatjate vastused. Küsitluslehe 12. küsimus on: Missugune ja millest oli jahikott? Mida selles kanti? Missuguseid muid riistu või asju kandis jahimees kaasas? Kes koti valmistas? Vastuste põhjal tuleb välja, et kotid valmistati enamasti kodus ise. Materjalidena on enim märgitud kangast ja võrku. Mitmed vastajad on kirjutanud ka nahast kottidest. Nahast kottide puhul on mitmed vastajad märkinud, et koti valmistas kingsepp. Mõisnike kotid tulid aga poest. Erinevatest nahkadest on märgitud mägranahka (mille puhul on kasutatud ka peanahka klapina), hülgenahka aga ka lihtsalt parknahkasid. (ERM KV 80)

Mäger jahiulukina ning tema kasutusviisid

Mäger kuulub kärplaste hulka, kuid on oma kohmakama keha ja kehva nägemisega teistest Eesti kärplastest väga erinev. Seetõttu on teda kunagi hoopis karulaste sugukonda kuuluvaks peetud. Mägra küünised on pikad ja teravad ning nende jäljed meenutavad pisikese karu jälgi. Mäger on kõigesööja. Ta toitub nii putukatest, närilistest, raibetest kui ka juurikatest, puuviljadest ja marjadest. (Reidolf 2014)

Oma söögiotsimisel tuhnib ta maad sarnaselt metsseale. Tema tuhnitu pole küll nii sügav kui seal, kuid koduaedade murule teeb ta siiski korralikult liiga. Mäger elutseb kuivadesse liivastesse küngastesse kaevatud urgudes. Need urud võivad moodustada suuri linnakuid. Oma urgusid hoiab loom puhtana. Sügisel enne taliuinakule minemist veab ta urust välja kõik vana pesamaterjali ning asendab selle uue ja puhta sambla ning heinaga. Enne uinakule minekut kogub mäger omale korraliku rasvapolstri. Mägrajaht kestab 1.septembrist veebruari lõpuni. Seega mäkra kütitakse põhiliselt käikudest uinaku ajal. (Rootsi 2014) Mäkra on tema eluviisi tõttu peetud puhtuse, töökuse ja tarkuse sümboliks (Hiemäe 2019).

Mägrajahi eesmärk on ajas muutunud. Kui 19. sajandil ja 20. saj esimesel poolel oli mäger hinnatud jahiuluk põhiliselt oma rasva tõttu, siis tänapäeval kütitakse mäkra enamasti vaid siis, kui loom on kolinud elama hoonete alla või rikub oma toiduotsingutel inimeste

muruplatse, lõhub kasvuhooneid või hävitab saaki. Enamasti on need probleemid seotud väga suureks paisunud populatsiooniga mingis piirkonnas ja seetõttu ongi vajalik arvukust piirata. Küll aga näitavad jahimeeste suhtumist mägra küttemisse minu seminaritöö raames läbiviitud küsitluse vastused küsimusele, mis hinnaga müüksid mägra toornahka. Vastustena toodi mitmel korral välja, et mäkra ei kütita. Ühel vastanutest oli arvamus, et tegemist on kaitsealuse loomaga. Üks vastanutest kirjutas, et ei kütü mäkra põhimõtteliselt, kuna tegemist on nii asjaliku loomaga. (Võrel 2021)

Mägra arvukus Eestis on olnud 20. sajandi teisest poolest tänaseni väga kõikuv. 1954.-1962. tõusis loendusandmete järgi mäkrade hulk 1100 loomalt 6300ni (Mäting 1963). Edasistest arvukuse muutustest annab aimu jahistatistika. 1965. kuni 1990. aastani ei kogutud küttemisandmeid, vaid loeti ära antavate nahkade hulka. Nahkade hulga suur kõikumine näitab ka uluki arvukuse muutusi. Mägra hiilgeajaks võib lugeda eelmise sajandi kuuekümnendaid, kui 1964. aastal anti ära 928 ja 1965. aastal 872 nahka. 1975. aastaks oli ära antavate nahkade hulk langenud juba 216 peale ja 1985. aastal vaid 46ni. Sarnane püsis ka juba uue küttemisstatistika alguses kütitavate mäkrade hulk, kui 1995. ja 2000. aastal kütiti 46 isendit. Sealt edasi on numbrid jälle suurenenud, jõudes 2013. aastal 236 loomani. (Schulte 2014 lk 55) Viimasel kümnendil on igal jahihooajal kütitud 165-294 mäkra. Enim on kütitud 2023/24 jahihooajal 294 ja väikseim küttemismaht on olnud 2015/16 jahiaastal 165 looma. (Eesti Jahimeeste Selts)

Kütitud isendite hulk sõltub lisaks looma arvukuse kõikumisele ka sellest, mida saab teha looma nahaga. Kui nõukogude ajal oli kohustus kõik nahad ära anda ja vastavalt ära antud nahkade hulgale oli võimalik saada erinevaid hüvesid nagu jahilube jms, siis püsis kütitud loomade hulk suuremana. Eesti Vabariigi ajal nahkade kokku kogumist enam ei toimu ning see on vähendanud huvi karusloomade küttemise vastu. Praegused tõusnud küttemismahud näitavad, et tegemist on ilmselt probleemisendite arvu tõusuga ning sellest järeldub, et ka populatsioon on üldiselt suurenenud.

Mägra kui jahisaagi kasutamiseks on mitmeid võimalusi. Enim levinud on kütitud looma naha ja/või kolju kasutamine jahitrofeena. Enamasti mägraliha ei sööda, kuid mõnest kokaraamatust on võimalik leida retsepte mägrast. (Kard 1992, Dębski 2020)

Enim on kasutatud mägra rasva. Seda peeti heaks haavasalvi ja seebi koostisosaks. Samuti määrati sellega erinevaid nahkesemeid nagu hoburiistu ja saapaid. (Hiemäe 2019) Rootsi toob välja mägra rasva rahvapärasel kasutamisel ka selle raviomadused tuberkuloosi, reuma, podagra, neerukivide, luumurdude, haavade, paisete ja halvatuse korral. (2014)

Mägra nahk on üsna kõva ja karvkate kaetud terava ohakaga. Seetõttu karusnahana mäger populaarne pole. Hiemäe kirjutab, et Hupel on märkinud mägra naha kasutust mütside ja jahikottidena. Viimased polevat küll väga praktilised, sest lähevad suvel liiga soojaks (2019). Randla on kirjutanud, et karmi karva tõttu nahka karusnahana ei kasutata, vaid sellest tehakse karusvaipu ja karvadest pintsleid (1979). Rootsi lisab, et mägra nahast tehti ranitsaid, reisikotte ja Venemaal ka saapaid ja pükse. Mägra sabakarvadest valmistati pintsleid (2014).

Oma seminaritöö raames läbi viidud küsitluses uurisin erinevate ulukite, sealhulgas mägra naha kasutuse kohta 2019/20 jahihooajal. Küsitlusele vastanud olid sel perioodil kütinud 22 mäkra ja neist 8 nahka oli leidnud kasutuse jahimehe enda poolt. Ülejäänud 14 nahka jäid väärindamata. See tähendab, et nahku ei nülgitagi, vaid jäetakse koos loomaga metsa kiskjatele söögiks või maetakse maha.

Mägra nahast jahikotid ERMi kogudes

Vaatlesin ERMis kuut legendide kohaselt 1770. -1925 aastal valmistatud jahikotti, mille valmistamisel oli kasutatud mägra nahka. Rohkem sarnaseid kotte ERMi kogust ei leidnud. Kotid olid kogutud Eesti eri paigust. Seega võib arvata, et mägra naha kasutamine jahikottideks oli laialt levinud. Vaadeldud kottidest viis olid põhiliselt mägra nahast. Ühel oli mägra nahka kasutatud kaunistuseks. Muuseumi kottide puhul torkasid silma mägra peade väga väikesed mõõdud. Ilmselt oli kasutatud noorte loomade nahku või olid toornahad kokku kuivanud. Nelja koti puhul saab kindlalt väita, et koti valmistamiseks oli kasutatud töötlemata toornahka. Ühe koti puhul oli tegemist kindlasti pargitud ja ka värvitud nahaga.

ERM A227:93 Põlva

Joonis 1. ERM A227:93 Põlva (Foto: muis.ee)

Legendi järgi on tegemist tuhkru parkimata nahast kotiga, kuid naha suuruse, karva ja värvuse järgi on kindlasti tegemist mägraga. Foto kotist on nähtav joonisel 1. Koti valmistamiseks kasutatud nahk on väga jäik ning tõesti parkimata. Kott on valmistatud ühes tükis nahast, mis on keeratud kolmeks. Koti mõõdud on 22x26cm. Naha pikkus koonust sabajuureni on 78 cm. Kuna looma tagaosas nahk on laiem, on koti esiosaks ulatuv naha osa ka laiem ning see annab kotile sügavuse. Koti sang on valmistatud pargitud nahast ja kinnitatud linase nõõriga küljeõmblusesse. Kinnituskohad on välja veninud.

Õmblusteks on kasutatud linast nõõri. Õmblused ei ole hästi nähtavad, kuid niipalju kui näha, ei ole need väga korrektsed. Õmblused on koti sees. Kuna kott on väga hapras seisus, ei ole võimalik seestpoolt õmblusi vaadelda. Koti tagumiselt küljelt on karvad täiesti ära kulunud. Nii karvade kulumine kui koti üldine seisukord viitavad, et tegemist on väga palju kantud kotiga.

ERM A227:88 Põlva

Joonis 2. ERM A227:88 Põlva (Foto: muis.ee)

Koti valmistaja oli Hendrik Kääpakaust Põlva kihelkonnast Kääpa külast. Hendriku kohta on kirjutatud, et ta oli suur salakütt, kel oli palju jahiriistu. (ERM A227:88)

Koti mõõtmed on 28x28cm. Tegemist lihtsa ümbriku põhimõttel valmistatud kotiga. Mägra nahka on kasutatud esitükil ja klapil. Koti tagaosa on linasest kangast ning tagaosa alläär on kaetud parknaha ribaga. Mägra pea osal on puudu koonu osa. Nahk algab silmade kohalt. See muudab pea visuaalselt väga pisikeseks. Mägra nahk on parkimata.

Ilmselt on kasutatud tagaküljel kangast, kuna nahk on olnud liiga väike, et sellest terveks kotiks jätkuks. Kotil on kogu mägra nahk ära kasutatud. Nahk algab tagakülje teisest kolmandikust.

Tagakülje allosas on kasutatud tugevduseks parknahka. Selle naha serv ei ole sirgelt lõigatud. Äär on kinnitatud kangale üle ääre õmmeldes. Põhja ning küljeõmblused on kotil seespool. Õmmeldud on käsitsi linase nõoriga. Koti rihmana on kasutatud peenikest kiripaela. Pael on kinnitatud küljeõmbluste juurde.

ERM A44:4 Rõuge

Joonis 3. ERM A44:4 Rõuge (Foto: muis.ee)

Kogutud 1920.a Rõuge kihelkonnast Villa külast. Valmistamise ajaks märgitud 1770.

Üleandja öelnud, et isa-isa-isalt päritud ning kodus valmistatud. Foto kotist on näha joonisel 3.(ERM A44:4)

Nahk on parkimata. Kott valmistatud ümbriku põhimõttel. Külje õmblused seespool. Õmblused pole nähtavad. Kasutatud naha pikkus on 76 cm. Koti mõõdud 24x24cm. Koti rihmana on kasutatud kirivööd. Rihm on kinnitatud küljeõmblustesse.

Kuna kott on väiksemate mõõtudega ja kasutatud on tervet nahka, ulatub mägra nina üle koti allääre.

ERM A680:6 Kadrina

Joonis 4. ERM A680:6 Kadrina (Foto: muis.ee)

Kogutud 1980. Kadrina kihelkonnast Mägiküla külast. Valmistatud 1900-1925.

Legend: "Kasutatud mägranahka. Võrk oli püütud lindude jaoks." Foto kotist on joonisel 4.(ERM A680:6)

Koti mõõdud on 28x29 cm. Kasutatud naha pikkuseks on 80 cm. Mägra pea osa on ümara vormiga ning üsna lai. Kasutatud nahk võib olla pargitud, sest pole nii jäik kui teistel kottidel ja on paremini säilinud. Koti rihm on kinnitatud spetsiaalsete lisadetailide ja metallrõngaste abil. Rihm on valmistatud parknahast. Lisaks rihmale on rõnga külge kinnitatud ka koti esiküljel olev võrk.

Koti valmistamisel on mägra nahk lõigatud katki nii, et tagakülge ja klapp on ühes tükis ja esitükk eraldi. Esitüki karva suund on sama, mis tagatükil. Karv on lõigatud koti põhjal

ühtlaselt lühemaks. Õmblused on kotel seespool. Sees on ka linane vooder. Seetõttu ei paista sisemised õmblused välja.

Kotel kasutatud võrk on ülalt punutud läbi nahariba. Nii hoiab võrgu suu vormi. Võrgu punumiseks on kasutatud linast nõöri. Alumises otsas on võrgu põhja ulatuvad nõörid omavahel kokku punutud.

Üldmuljelt on see kott väga ilus ja hästi valmistatud.

ERM A467:73 Rõuge

Joonis 5. ERM A467:73 Rõuge (Foto: muis.ee)

Kogutud Rõuge kihelkonnast, Tautsi külast, Vanatare talust 1925. aastal. Hinnaks koos teiste esemetega 700 marka. Foto kotist on joonisel 5.(ERM A467:73)

Kott on ümbriku löikeline. Sees on linane vooder/kott. Vooder on kinnitatud vaid külgedelt rihma kinnitusse. Kotti rihmaks on parknahast rihm, mille pikkus on vasest/pronksist pandla abil reguleeritav.

Koti mõõdud on 30x30cm. Karusnaha osa 88 cm. Kuna mäger pole nii pikk ilmselt olnud, on klapi all esitüki ülaserava jätkatud teiste nahkadega. Karusnahk on parkimata. Kotti sees alumises osas on tehtud kitsenahaga parandusi.

ERM 563:616/1-2 Tori

Joonis 6. ERM 563:616/1-2 Tori (Foto: muis.ee)

Kogutud Tori kihelkonnast Päästalu Külast Altpere talust 1958 aastal. Valmistaja vanaisa Toomas. (ERM 563:616/1-2 Tori)

Materjalina on kasutatud pargitud mägra nahka ning tumepruuni parknahka. Voodriks on kasutatud linast kangast. Kotti rihm on pargitud rasvatatud nahast. Kott on näha joonisel 6.

Koti mõõdud on 16,5 x 33 cm. Kotti löige on väga omapärane. Karusnaha osa algab kotti paremalt küljelt ja ulatub üle vasaku külje tagaosale. Parema külje karusnaha ja parknaha kinnituse õmblus on tehtud kaherealiselt õmblusmasinaga. Paremal küljel on eraldi küljedetail. Tagatüki õmbluste vahele on lisatud täiendav nahariba, et õmblust tugevdada ja et õmblus hoiaks paremini. Põhjal on esitükk ja tagatükk seestpoolt kokku õmmeldud. Karusnahatüki ülääärde on õmmeldud parknahk. See õmblus on tehtud õmblusmasinaga. Kotti

ülaääre õmblus, millega on ka kinnitatud koti vooder, on õmmeldud jämeda niidiga käsitsi. See õmblus jätab üsna robustse mulje.

Koti tagaseina ülemises keskosas on näha kahe kandilise detaili õmblusest jäänud auguread. Mis detailid sellises kohas olnud on, on raske arvata.

Koti klapi ääred on õmmeldud kaherealiselt õmblusmasinaga. Selle õmblusega on kinnitatud klapi alla ka linane vooder. Klapp on kinnitatud koti külge jämeda niidiga käsitsi õmmeldes. Ka see õmblus on väga robustne. Klakil on kinnitusrihm, mille küljes ripub pannal. Pandla kinnituse kohta kotilt aga leida pole. Kinnitusrihm on õmmeldud jämeda linase niidiga.

Koti rihtm on ühest otsast õmmeldud koti voldi vahele. Teine ots on aga seotud jämedasse sõlme ümber koti ülaääre. Koti rihma on jämeda linase niidiga õmmeldes jätkatud.

Koos kotiga on kogutud ka koti esitükile sarnane tagavaranahk. Ka sellel on mägra naha külge ülesse äärde õmmeldud karvata parknahk ning selle ülaserb on tagasi pööratud ja läbi õmmeldud jämeda linase niidiga. Detaili tagaküljelt on näha, et õmbluse vahel on olnud ka vooder. Ka detaili külgedel on näha voodriribad ja küljest lõigatud naharibad. Kindlasti on olnud see lisadetail enne mingi eseme osa.

Vaadates õmbluste tehnika erinevusi, on alust arvata, et antud kotti on aja jooksul parandatud või on ta mingist teisest esemest valmistatud. Koti alumine osa on väga kena ja hästi tehtud, kuid klapi kinnitus õmblus ja sulgemiseks mõeldud rihtm tekitavad küsimusi. On arusaamatu, kuhu kinnitus rihtm ning miks on ühe koti õmblused nii erinevad. Võimalik, et sarnaseid kotte on olnud algselt kaks ja neist on üks kokku tehtud. See seletaks tagavaranaha olemasolu.

Kokkuvõte ERMi kottidest

Vaadeldud kottidest viis olid valmistatud suures osas mägra nahast. Viiest neli oli kindlasti parkimata nahast, ühe puhul võis tegemist olla ka pargitud nahaga. Kuues kott oli valmistatud kindlasti pargitud nahast. Kuues kott eristus teistest nii materjali kasutuselt kui ka lõikeliselt. Nelja koti puhul oli kasutatud sarnast lõiget, kus nahk oli murtud kolmeks ning looma tagaosa ja keskosa nahk oli külgedelt kokku õmmeldud. Ühel kotil oli looma tagaosa küljest lõigatud ning muutes karva suunda teist pidi pööratud. Lõige oli aga siiski sarnane ülejäänud nelja kotiga. Kõigil neil kottidel oli klapi kasutatud mägra naha peaosa.

Õmbluste poolest olid viis kotti sarnaselt suurte pistetega linase nõoriga kokku õmmeldud. Osadel kottidel oli kasutatud terve koti ulatuses voodrina linast kangast. Linase

voodrikanga kasutust oli näha ka kuuendal kotil. Selle koti õmblused olid aga osaliselt tehtud õmblusmasinaga, osaliselt linase nõoriga.

Viie koti suurused olid vastavalt kasutatud looma nahkade suurustele. Kõige kitsam kott oli laiusel 22cm ja kõige laiem 30cm. Kõrgused ulatusid 24-30 sentimeetrini. Kuues kott, kus looma nahk ei määranud koti suurust, oli mõõtudelt kitsam ja kõrgem (16,5x33cm). Kõigi kottide puhul jäi silma, et koti rihmade kinnitamine on olnud keerukas. Rihmad on kinnitatud erinevatesse kohtadesse, enamasti küljeõmblustesse. Rihma kinnitused on aga kasutamise lahti tulnud ja neid on pidanud parandama. Kohati on rihm lihtsalt koti nurga külge sõlmitud.

Oma kollektsiooni valmistamisel soovisin võtta eeskujuna vanadest kottidest. Põhiline, mida soovisin üle võtta, oli klapi märga pea kasutamine. Samuti oli minu jaoks oluline, et kogu looma nahk leiaks kasutust. Vanadel kottidel oli ülilihtsa löike tõttu mahutavust vähe. Oma kottidele otsustasin küljeosa loomisega mahtu juurde anda. Kangast vooder oli vanadel kottidel määrdunud ja räbaldunud. Seetõttu soovisin oma kottidel voodri teha nahast. Kottide mõõdud otsustasin teha sarnased vanade kottidega, aga nii nagu muuseumi kottidel, määras lõppsuuruse siiski kasutatav nahk. Koti rihmade kinnitused soovin teha töökindlamad kui vanadel kottidel. Kasutan selleks lisadetaile ja metallist panuseid.

Jahikotid ja nende funktsionaalsus tänapäeval

Jaht on ajas muutunud. Kui vanasti peeti palju varitsusjahti ja hiilimisjahti, siis tänapäeval on populaarsem ajujaht. Ajujahis jaotuvad jahilised ajajateks ja küttideks. Ajaja ülesanne on loomad metsast välja ajada olles pidevas liikumises. Kütt aga ootab kütiliinis paigal, kuni loomad temani jõuavad. Hiilimisjaht on siiski kasutusel väikeulukite küttemisel ning ka sea- ja metskitsejahil. Hiilimisjahil liigub kütt ringi ning otsib jahitavaid loomi. Varitsusjahti peetakse põhiliselt seale, kitsale aga ka karule. Küti ülesandeks on istuda varjes kas jahipukis või spetsiaalselt valmistatud varjumiskohas ja oodata looma tulekut vaatevälja. Samuti on levinud peibutsujaht, kus kütt meelitab häälega jahitava uluki endale ligi.

Jahikottide kasutus Eestis on muutunud koos jahi arenguga. Enam ei ole vaja kaasas kanda mitme päeva sööki ning ka varustus on läbinud olulised muutused. Jahikotid on kasutusele jäänud põhiliselt vaid linnujahil, kus nende funktsiooniks on laskemoona hoidmine. Linnujahil kasutatava sileraudse püssi padruneid on suured ning neid võetakse alati varuga kaasa. Kotis kantakse nii karpidega padruneid kui ka hiljem tühje padrunikesti. Linnujahi koti küljes on sageli võrkkott saagi jaoks ja/või riputuspaelad saagi kandmiseks.

Samuti saab kotti kasutada ka suuruluki varitsusjahile minnes. Siis on kasutusel vintraudne püss, mille padrunid on oluliselt väiksemad ning mahuvad hästi ka taskusse. Varitsusjahi puhul on kott pigem termose ja võileibade jaoks.

Ajujahil peab ajajal kaasas olev kott olema mugavalt kantav, et see ei takistaks metsas liikumist. Kotti kantakse vaid kõige vajalikumat nagu joogipudel ning mõnikord ka pläskut kangema kraamiga juhuks kui ajaja juhtub vette kukkuma või mitme aju vahe venib pikemaks ja seistes hakkab külm. Kindlasti on koti kasutamine vajalik peibutusjahil, sest peibutusvahendeid on tihti mitmeid, ning need võivad olla vastavalt peibutatavale liigile ka päris suured.

Kõikide jahikottide puhul on oluline, et neid oleks võimalik kanda nii, et käed jääksid vabaks. Kotti avamine ja sulgemine peab olema võimalikult mugav. Tihti ei jää kotist asjade otsimiseks aega ning kõik seal sees peab olema omal kohal.

Tänapäevased jahikotid on enamasti valmistatud tekstiilsetest materjalidest ja sageli kasutatakse seljakotte. Samas tõelistele fännidele on paremates jahipoodides pakkuda ka käsitööna valmistatud nahkkotte.

Jahi pidamine on üsnagi kulukas hobi. Lisaks püssile ja moonale hangib iga pühendunud jahimees omale korralikud jahiriided, noad, raadiojaama, rajakaamera, koti, jahiauto, ATV jne. Kõik need asjad on valmistatud spetsiaalselt jahi pidamiseks ning nad on tehtud funktsionaalseks ning mugavaks. Head asjad on aga sageli ka kallid. Jahipidamine on hobi ja õige jahimees/naine oma hobi pealt kokku ei hoia.

Valmistatavad mägranahksed kotid

Oma kottide valmistamisel valisin materjali selle alusel, et nahad oleksid ulukitelt, kelle nahad jäävad tihti kasutuseta. Mägranahkadest kasutasin kahe looma nahka, millest üks on auto alla jäänud loomalt, teine loom kütiti, kuna ta käis regulaarselt viinamarjakasvatuses marju söömas ning lõhkus selle käigus kasvuhoone. Kottide voodrid, küljedetailid ja kahe koti esi- ja tagaküljed on valmistatud kütitud punahirve ja metskitse taimparknahkadest. Ühe koti põhjana on kasutatud põdra taimparknahka. Metskitse, põdra ja hirve nahad on väga sageli jahimehe jaoks tarbetud ning jäetakse metsa kiskjatele. Töös kasutatud ulukinahad on kogutud Sõmerpalu jahtkonna maadelt. Mägra ning metskitse nahad olen ma ise nülginud. Kõik ulukinahad soolasin ise. Nahad parkis Skineks OÜ. Kotti rihmadena on kasutatud veise taimparknahka, mis on ostetud Skineksist.

Erinevad taimparknahad on vastavalt liigile oma olemuselt erinevad. Kasutatud põdranahk on paks, kuid hästi vetruv. Kui tavapäraselt on taimparknahale võimalik teha erinevaid mustreid, siis oma kohevuse poolest põdranahk selleks ei sobi, sest muster ei jää nahale sisse. Samuti ei ole põdranahk hea väga suurt koormust saavate detailide jaoks. Nahk venib. Punahirve nahk on samuti vetruv ja ka sinna ei jää muster hästi sisse. Punahirve nahk on aga võrreldes põdranahaga õhem ja pehmem. Hirvenaha muster on üsna reljeefne. Venivuse probleem on sarnane põdranahale. Rihmadeks hirvenahk hea ei ole. Metskitse nahale saab hästi mustreid teha. Nahk ise on üsna õhuke ja pehme. Sobib kasutamiseks paindumist nõudvatel detailidel ja voodrina. Oma olemuselt on ta kõige sarnasem veisenahaga, mis on kõige kasutatum taimparknahk. Veisenahk on nendest nahkadest kõige tugevam ja vastupidavam. Mustrit hoiab veisenahk suurepäraselt. Rihmade valmistamiseks ulukinahkadest veisele alternatiivi ei leia.

Ulukinahkadel on sageli näha looma elu jooksul tekkinud jäljed. Nii olid ka minu kottidel kasutatud metskitse nahkadel arme ning jälgi põdrakärbse hammustusetest. Sarnaseid jälgi oli ka põdranahal. Oma töös valisin detailide lõikamisel lõike paigutuse selliselt, et jäljed looma elust jääksid nähtavale.

Kottide kollektiooni nimetasin mägra ladinakeelsest nimetusest *Meles meles* lähtudes eestipäraselt „Meeles“. Nimi tundus eriti sobivat ka oma eestipärase tähenduse poolest. Valmistan ju midagi uut pidades meeles vana. Meeles on nii vanad muuseumi esemed kui ka loomad, kelle elu on talletunud kasutatud nahkadesse.

Erinevad kottide prototüübid nimetasin tulenevalt mägra ladinakeelsest ja rahvapärastest nimetustest. Nii sai esimene kott nimeks Meelis. Rahvapäraselt on mäkra kutsutud nimetustega määr ja kähr. Teiste kottide nimeks valisin Märt ja Kahro.

„Meelis“

Esimese koti nimetasin Meeliseks ja otsustasin valmistada vanade mägranahksete kottidega sarnase välimusega, kuid anda kotile mahutavust lisades kotile põhja. Et kott hoiaks paremini vormi, lisasin kotile vaheseina. Kott on mõeldud jahikäigul asjade kaasas kandmiseks, aga sobib hästi ka jahimehe naisele käekotiks. Foto Meelisest on joonisel 7.

Meelise mõõdud määras kasutatav mägra nahk. Kasutatud on tervet nahka ja ära on lõigatud vaid väga hõreda nahaga kõhualused ja kaenlaalused osad. Kuna mulle väga meeldis Kadrinast kogutud muuseumikott ERM A680:6, otsustasin sellele sarnaselt esi- ja tagaosas karvasuuna ühtepidi panna. Muuseumikotid olid enamuses väga õhukesed, nad olid lõikeliselt

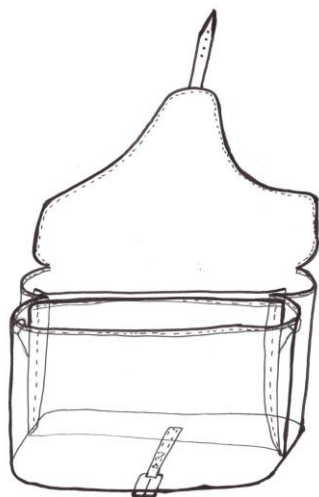
väga lihtsad ja neil puudusid küljed ja põhjad. Minu soov oli anda kotile mahutavust juurde. Täpne kirjeldus koti valmistamisest on lisas 1.

Joonis 7. “Meelis” (Foto: Tiina Männe, modell: Joosep-Henry Pajumägi)

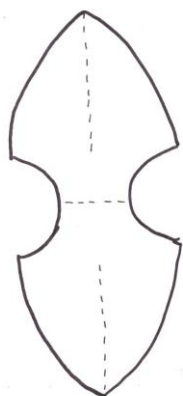
Koti kinnise puhul oli nuputamist päris palju, sest karva sisse pandla kinnitamine ei tundunud hea mõttena. Karva vahel oleks kinnise paigaldamine olnud ebamugav ning tulemus ei oleks jäänud ilus. Pidevalt katsutavast kohast kuluks karv kiiresti maha. Lõpuks valisin pandla asukohaks koti põhja. Pandlast läbi mineva rihma kinnitamiseks valisin asukoha otse mägra nina all. See koht oli vajalik nii välimuse pärast kui ka seetõttu, et klapi alla kinnitatud voodri nahka ei saanud otse nina all mägra naha külge õmmelda. Meelise tööjoonis on joonisel 8.

Joonis 8. “Meelise” tööjoonis

Meelise rihma kinnituseks lisasin D-aasaga lisadetaili küljeõmbluse vahele. Lisadetaili joonis on numbriga 9. Punktiirjooned näitavad detaili murdejooni. Mujale rihma kinnitada ei saanud, kuna karva vahele rihma kinnitades oleks kinnitust teha olnud ebamugav. Karv oleks tulnud rihma kinnituskoha alt pügada ja tulemus ei oleks jäänud ilus.

Joonis 9. Rihma kinnitusdetaili joonis

Koti valmistamiseks kulunud materjali kulu arvestus on näha joonisel 10. Nahkade hinnad on vaid parkimisele kulunud summad.

Joonis 10. Materjali hinna arvestus “Meelise” valmistamisel”

Detail	Maksumus
Märga nahk	28
Metskitse nahk	75
Metalldetailid ja silmad	5
Põdra nahk	5
Hirve nahk	5
Niit, liim ja vaha	7
Veise nahk	5
Kokku	130

Joonis 11. Aja kulu arvestus “Meelise” valmistamisel

Tegevus	Aeg
Papist detailide välja lõikamine	2
Nahast detailide välja lõikamine	6
Märga pea osa katmine musta nahaga ja silmade kinnitamine	1
Märga nahale kitsenahast voodri liimimine	1

Detailide ühendamine liimides ja õmmeldes	30
Koti rihma lõikamine ja kinnitamine	1
Vahatamine	0,5
Kokku	41,5

Koti tegemiseks kulunud aja arvestus on näha joonisel 11. Koti valmistamist oluliselt kiirendada ei saa. Põhiline aeg kulub õmblemisele ja seda ei õnnestu kiiremini teha. Ka samu papist lõikeid ei saa uutel kottidel kasutada, sest mägra pea osa tuleb alati konkreetse looma järgi märkida. Ka esitüki suuruse määrab ära looma naha suurus. Seega selline kott ongi ainuexemplar ja iga järgneva sarnase tegemine võtab sama kaua aega.

Koti müümisel kujuneks arvestades ajakulu ja materjalikulu minimaalseks hinnaks 480 eurot. Selle koti puhul saaks masinaga õmmelda vaid küljeõmblused. Ka nende tegemisel oleks aga keeruline saada koti rihma kinnitused korrektselt õmbluse vahele. Ajavõit oleks minimaalne.

„Märt“

Märt on oma funktsionaalsuselt linnujahil kasutatav kott. Kott on mahukas, et oleks võimalik kaasas kanda piisavas koguses laskemoona. Märdi esinurkadesse on õmmeldud rõngad. Rõngaste külge saab karabiinide abil kinnitada linnuvõrgu või lisada rõngastega linnupaelad jahisaagi kandmiseks. Kotti saab kanda nii üle õla kui ka seljakotina. Foto Märdist on joonisel 12.

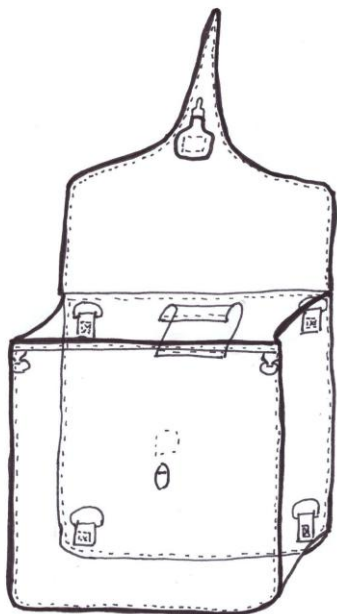
Märdi lõikelise lahenduse tegin lihtsast klapist, esi- ja tagatükist ning külje/ põhjadetailist koosnevana. Märdi tööjoonis on nähtaval joonisel 13. Kuna hirvenahk on paksem, valisin selle esi- ja tagatükiks. Riba, mis katab külgi ja põhja, lõikasin metskitsest. Kuna kitsenahk on pehmem ja õhem, kasutasin seda kahekordselt. Esitüki ülaserava kantsisin metskitse nahaga, et vältida koti ääre lokkimist. Märdi valmistamise täpsem kirjeldus on lisa 2.

Joonis 12. “Märt” (Foto:Tiina Männe, modell: Joosep-Henry Pajumägi)

Koti detailide maksumuse arvestus on näha joonisel 14. Naha värvimiseks tasuks kasutada mingit muud naha värvi, kui see, mida ma kasutasin. Kasutatud värv oli Coccine Leathet Dye sarjast ja jäi peale kandes väga kirju. Kui on soov teha rohkem taimparknahast tooteid, tasuks värv ette tellida Nikander ja Wiinikka Eesti OÜ kaudu. Seal pakutavad värvid on ühtlasema katvusega ning neid saab tellida suuremas pudelis, mis teeb ka hinna soodsamaks.

Joonis 13. “Märdi” tööjoonis

Joonis 14. “Märdi” materjali maksumuse arvestus

Detail	Maksumus
Mägra nahk	8
Punahirve nahk	40
Metskitse nahk	40
Veise nahk	10
Metalldetailid	7
Liim, niit ja vaha	5
Värv nahale	8
Kokku	128

Kott „Märt“ valmistamisele kulunud aja arvestus on tabelis 15. Selle koti valmistamine oli oluliselt kiirem kui esimese koti tegemine. Ka polnud sellel nii ebamugavaid õmbluskohti nagu esimesel kotil põhjaõmblus. Sellise põhilõike järgi on võimalik mõistliku ajakuluga kotte valmistada. Muuta tuleb vaid klapi voodri lõiget vastavalt mägra nahale

Joonis 15. “Märdi” valmistamise aja arvestus

Tegevus	Aeg
Papist detailide välja lõikamine	1
Nahast detailide välja lõikamine	4
Naha värvimine	1

Mägri nahale kitse nahast voodri liimimine ja äärte õmblemine	1
Detailide ühendamine liimides ja õmmeldes	15
Koti rihma lõikamine ja kinnitamine	1
Vahatamine	0,5
Kokku	23,5

Esialgu kasutasin Märdi klapi sulgemiseks magneteid. Proovides magneteid lihtsalt nahatükkide koos hoidmiseks, tundus, et selline lahendus võiks toimida. Paraku, kui kott valmis sai, ilmnes, et magnet klappi kinni ei hoia. Seetõttu lisasin klapi sulgemiseks vedrupandla.

Koti rihma seljakotina kasutamist võimaldav detail sai esialgu tehtud hirve nahast. Hirve nahk hakkas aga kiirelt venima. Seetõttu asendasin selle detaili veise nahast tükiga. Koti rihma tegin esialgu kahest osast koosnevana ja pikkuse vaid pandlaga reguleeritavana kuna esialgu ei leidnud soovitud mõõdus karabiine ning seetõttu ei saanud kasutada pingutit rihma pikkuse reguleerimiseks. See lahendus soosis koti kandmist seljakotina. Üle öla kandes jäi rihm liiga pikaks. Pandlaga reguleerides oli rippu jääv osa inetult pikk. Tellisin uued karabiinid ja pinguti mõlemale rihma otsale. Lõikasin uue rihma, mis on keskelt kokku õmmeldud. Nii on kott mugavalt mõlemat pidi kantav.

Arvestades materjali ja ajakulu, kujuneks koti hinnaks 350 eurot. Hinda saaks vähendada, tehes osad õmblused masinaga. Masinaga oleks tehtavad kõik muud õmblused peale klapi õmbluste. Sel juhul võiks ajakulu väheneda umbes kolmandiku võrra ja koti hind võiks olla 300 eurot.

„Kahro“

Kolmanda kotina soovisin teha koti, millega oleks mõnus minna varitsusjahile, aga miks mitte ka ajajaks. Koti nimetasin Kahroks ning pilt temast on näha joonisel 16. Lisasin kotti sisse hoidikud termosele ning pläskule ja pitsidele. Pukis tuleb pikalt istuda ning termos sooja joogiga võiks alati kaasas olla. Samuti on ajajatel joogipudelit vaja. Pärast edukat jahti on aga mõnus võtta pitsike „külmarohtu“ ning tänutäheks valada sorts ka jahijumalanna Dianale. Ostin hoidikutesse minevad tooted valmis ning tegin hoidikud vastavalt nende mõõtudele. Valisin Stanley tooted, mis on väga vastupidavad (tootja sõnul lausa kuulikindlad). Termos hoiab joogi kuumana 15 tundi, mis on oluliselt kauem kui teiste tootjate sarnased tooted. See

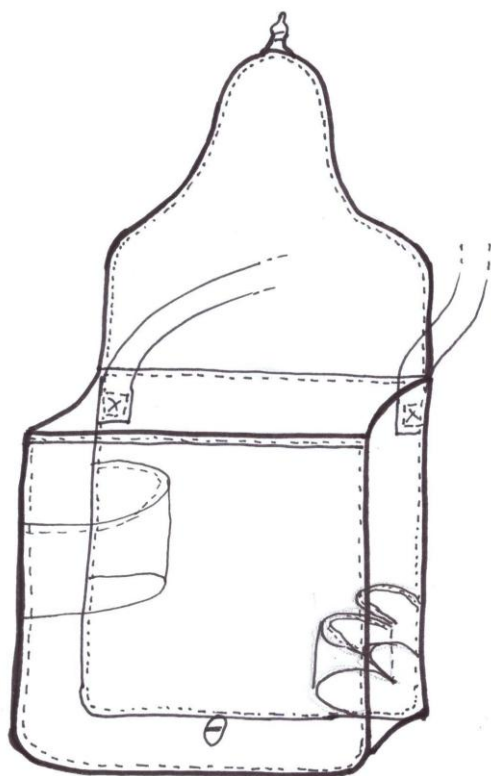
kott on valmistatud valmis komplektina, mis sobib suurepäraselt kingiks jahimehele. Kahro valmistamise täpsem kirjeldus on lisas 3.

Joonis 16. “Kahro” (Foto: Tiina Männe)

Lõikeliselt kasutasin selle koti puhul sama põhilõiget nagu kotil „Märt“. Kahro tööjoonis on näha joonisel 17. Klapina kasutasin mägra peaosa. Klapi voodri jaoks pidin vastavalt mägrale tegema uue šablooni. Klapi sulgemiseks kasutasin pisikest vedrupannalt. Kuna peaosa on väga kange, siis klapi alla pannalt peita on kasutaja jaoks ebamugav. Otse nina alt välja ulatuv kinnitusdetail on hea varjamaks kohta, kust voodrit pealishaha külge õmmelda ei saa. Koti rihma õmblesin kotile külge. Rihma pikkust saab reguleerida pandla abil.

Joonis 17. “Kahro” tööjoonis

Joonis 18. “Kahro” materjali maksumuse arvestus

Detail	Maksumus
Mägra nahk	10
Punahirve nahk	30
Metskitse nahk	40
Veise nahk	10
Metalldetailid	2
Liim, niit ja vaha	5
Termos, pläsku, pitsid	100
Kokku	197

Kahro detailide maksumuse arvestus on näha joonisel 18. Koti materjali maksumusest suure osa moodustavad termos ning pläsku ja topside komplekt. Valisin kallimad ja kvaliteetsed lisad just seetõttu, et kuna kott ise on niikuinii kallis, siis ei ole mõtet sinna lisada asju, mille saaja kaheldava kvaliteedi tõttu välja vahetab.

Joonis 19. Ajakulu “Kahro” valmistamisel

Tegevus	Aeg

Papist detailide välja lõikamine	0,5
Nahast detailide välja lõikamine	4
Mägra nahale kitse nahast voodri liimimine ja äärte õmblemine	1
Detailide ühendamise liimides ja õmmeldes	15
Vahatamine	0,5
Kokku	21

Ajakulu koti „Kahro” valmistamisel on näha joonisel 19. Kuna puudusid väikesed detailid rihma kinnitamisel, kulus aega vähem kui Märdi valmistamiseks. Aega käsitsi õmmeldes veelgi optimeerida ei õnnestu. Kui teha osad õmblused masinaga, saaks ajakulu umbes kolmandiku võrra vähendada. Praegu kujuneks koti müügihinnaks 400 eurot. Masinaga õmmeldes võiks hind olla 350.

Kottide hinnastus

Näitasin oma valmistatud kotte kaheteistkümnele jahimehele ning küsisin, kas nad kannaks sellist kotti, milline kottidest enim meeldib ning millist hinda oleks nõus maksma kottide eest. Nahast kotte kasutaksid kõik vastanud. Kõik kolm kotti meeldisid võrdselt neljale jahimehele. Ise kannaks Meelist 5, Märti 5 ja Kahrot 7 meest. Meelise hinnaks pakkus 3 meest 100-200, 5 200-300 ja 4 300-500 eurot. Märdi puhul pakkus 6 hinnaks 100-200 ja 6 200-300 eurot. Kahrot hindas 4 meest 100-200, 7 200-300 ja 1 300-500 euro väärtuseks.

Kommentaaridest jäi kõlama, et Meelis on olemuselt jahimehe jaoks liiga naiselik, aga oma naisele võiks osta küll. Kahro puhul soovitati teha erinevaid lahtreid asjade hoidmiseks juurde. Nii Märdi kui Kahro puhul anti mõte lisada nahkkotile tekstiilist kott, mille saaks pealt paelaga kokku tõmmata, et vältida asjade välja kukkumist.

Küsimustele vastanute pakutud hinnad ei ole liiga erinevad kottide reaalsest maksumusest. Kindlasti ei ole käsitsivalmistatud kotid mõeldudki kõigile, vaid nende ostjad ongi pigem erandlikud erilise asja hindajad. Reaalse pildi hindadest saab aga siiski alles siis, kui kotid päriselt müüki panna. Selleks plaanin pärast lõputöö kaitsmist panna pildid kottidest üles Eesti jahinimeste Facebooki gruppi. Lisaks suhtlen Eesti Jahimeeste Seltsiga, et uurida võimalust viia kotid jahimeeste kokkutulekul seltsi või mõne muu kaupleja telki. Jahimeeste kokkutulekust võtab iga-aastaselt osa ca 5000 jahimeest ja nende pereliiget. Sealne

kaubatänav oleks ideaalne koht kogumaks tagasisidet kottide osas ja ehk ka kottide müügiks või uute eritellimusel valmistatavate kottide tellimuste vastuvõtmiseks.

Kottide valmistamise analüüs

Nahast kottide käsitsi valmistamisel tuleb olla hoolikas naha lõikamisel. Vale lõike tõttu muutub hulk väärtuslikku materjali kasutuks. Töö lihtsustamiseks on hea kõik detailid kõigepealt papist välja lõigata ning siis neid šabloone kasutades lõiked nahkadele paigutada. Lõike paigutusel on ülioluline jälgida naha mõlemat poolt. Kui pealne pool on ilus, siis just paksemate nahkade puhul võib naha alumisel küljel olla nülkimisel tekkinud sisselõikeid, mis oluliselt nõrgestavad materjali.

Õmbluste puhul tuleb augud korralikult ette teha. Naasklit tuleb kasutada kogu töö ulatuses. Liiga väikesed naaskliaugud raskendavad niidi läbivedamist materjalist ja see lõhub käsi. Keerulisemate kohtade peal tuleb nõela nahast läbi vedamisel kasutada pinsettide või näpitsate abi.

Kottide õmblemisel tegin vigu rihmade pikkuse arvestamisel ja koti kinnisega. Neid vigu oleks saanud vältida, kui oleksin õmmelnud sarnase koti eelnevalt paksemast tekstiilist. Magnetkinnist ei kasuta ma enam kindlasti ühelgi nahast kotil. Magnet ei hoia paksemat nahka paigal, eriti kui kotti midagi raskemat sisse panna.

Edaspidiseks võtan kaasa idee lisada koti suule tekstiilist nõõriga kokku tõmmatav lisakott, et asjad kindlalt sees püsiks. Samuti lisan tulevastele kottidele lisahtleid ning padrunihoidikuid. Usun, et leian jahikottidega soovitud sihtrühma ja kasutades ulukinahku, pakun lõppkasutajale rahulolu, et vähemalt osad kütitud loomade nahkadest leiavad väärika kasutuse.

Kogemus kottide õmblemisel ei võtnud ära soovi tulevikus sarnaseid kotte teha. Mulle meeldisid väga mägra karm karvkate ning looma naha kujust tulenevad ebasümmeetrilisused. Nahk materjalina on väga meeldiv käes hoida isegi siis, kui näpuotstest on tundlikkus kadunud ja nahk maas.

Kokkuvõte

Töö eesmärgiks oli valmistada jahikottide kollektsioon erinevateks jahisituatsioonideks, kasutades peamiselt mägra, aga ka punahirve, metskitse ja põdra nahku. Valmistasin loetletud loomade nahku kasutades kolm kotti, mis sobivad kasutamiseks linnujahil, ajujahil või varitsusjahil.

Töö esimeses osas andsin ülevaate mägrast kui jahiulukist ning tema erinevatest kasutusviisidest. Mägrast on kasutatud põhiliselt rasva ning nahka. Mägranahast valmistati sageli jahikotte. Vaatlesin kuut 18.-20. sajandi esimese poole mägranahkset jahikotti ERMi kogus. Kirjeldasin nende kottide valmistusviise ja lõikeid. Tulin järeldusele, et viis kotti kuuest on valmistatud sarnase lõike järgi, kasutades sarnaseid töövõtteid ja materjale. Ka kottide mõõdud on enamvähem sarnased, lähtudes kasutatava looma naha mõõtudest. Kotte analüüsid leidsin vanadel kottidel puudujääke, mida soovisin oma valmistatavatel kottidel parandada.

Töö teises osas tutvusin lisaks mägra nahale ka punahirve, põdra ja metskitse nahkadega läbi praktilise töö. Põdranahk on väga paks aga vetruv ja seetõttu sobib kasutamiseks vaid tugevust nõudvatel detailidel, kus puudub oht naha välja venimiseks. Punahirve nahk on samuti kohev, kuid õhem kui põdranahk. Tegemist on ilusa mustriaga nahaga, mis võiks olla väljapaistvatel detailidel. Vetruvuse tõttu kardab ka punahirve nahk venitamist. Metskitse nahk on õhuke, kuid vastupidav. Minu kasutatud nahkadest oli kitsenahal kõige rohkem arme põdrakärbestest aga ka vanadest vigastustest. Metskitse naha armid muudavad naha minu silmale elusaks. Seetõttu eksponeerisin naha vigastusi oma töös. Valmistasin käsitsi kolm eriotstarbelist jahikotti, kasutades kõigi eelpoolmainitud ulukite nahku. Nahad sobisid valitud detailideks hästi. Uluksõraliste taimparknahad on kasutatavad jahikottide käsitsi valmistamisel.

Käsitsi kottide valmistamine oli väga töömahukas ja aeganõudev. Kuigi kasutasin materjalina nahku, mis olid saadud ilma rahata, pidin laskma nahad parkida. Parkimise teenus muudab nahad aga kalliks. Nii kujunesid käsitsi valmistatud kottide hinnad üsna kõrgeks. Kotte näinud jahimeeste arvates on aga ka sellised hinnad vastuvõetavad. Tulevikus tasuks sarnaste kottide valmistamisel kaaluda õmbluste osaliselt masinaga tegemist. Nii saab ajakulu vähendada ning seeläbi töötunni hinda tõsta või koti hinda langetada.

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kadri Võrel

/allkirjastatud digitaalselt/

09.05.2025

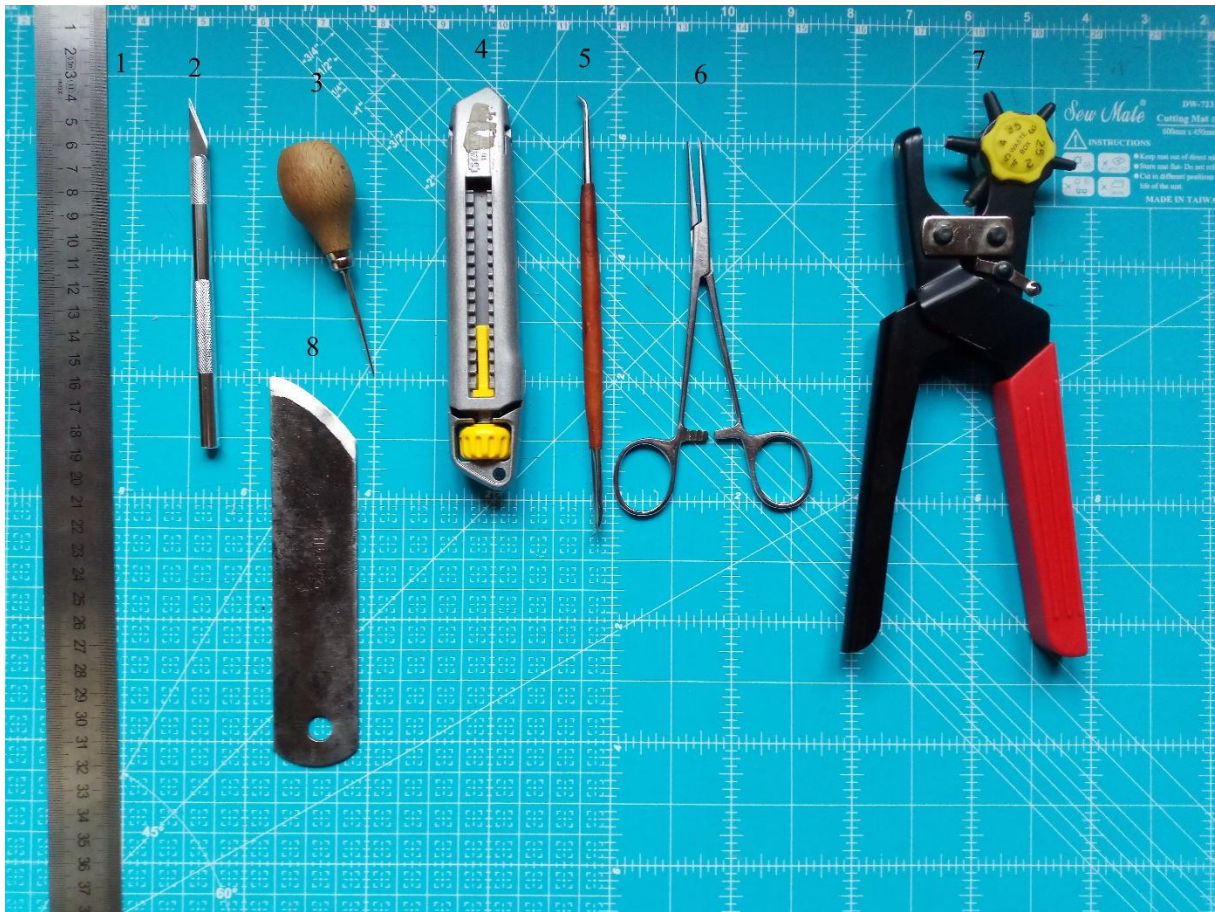
Kasutatud kirjandus

- Dębski, H. (2020). *Pezysmaki Kuchni Muśliwskiej*. Wydawnictwo Dragon ps. z o.o.
- Hiiemäe, M. (2019). Väike loomaraamat rahvapärimusest. EKM teaduskirjastus.
- Kard, P. (1992). *Jahimehe köök*. Valgus Kirjastus.
- Loorits, O. (2004). *Endis-Eesti elu-olu II Lugemispalu metsaelust ja jahindusest*. Eesti Kirjandusmuuseum.
- Mäting, L. (1963). Meie jahifaina, jahipidamine ja ulukite kaitse. *Jahist ja Ulukitest. Eesti NSV jahimajanduse aastaraamat*. Eesti NSV Põllumajandussaaduste tootmise ja varumise ministeeriumi teaduslik- tehnilise informatsiooni büroo.
- Randla, T. (1979). *Jahimehe käsiraamat*. Valgus Kirjastus.
- Reidolf, F. (2014). *Jahinduse käsiraamat*. Vana kahuri OÜ.
- Rootsi, I. (2014). *Jaht ja ulukid rahvakultuuris*. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Schulte, J. (2014). *Jahimehe käsiraamat*. Varrak.
- Eesti jahimeeste selts. *Jahikalender ja statistika*. <https://www.ejs.ee/jahikalender/>
- Võrel, K. (2021). *Ulukinahkade kasutamine Eestis 2020-2021 jahihooajal*. [Seminaritöö, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia].

Kasutatud muuseumiallikad

- ERM A44:4 Rõuge. <https://www.muis.ee/museaalview/505062>
- ERM A227:88 Põlva. <https://www.muis.ee/museaalview/603343>
- ERM A227:93 Põlva. <https://www.muis.ee/museaalview/603348>
- ERM A467:73 Rõuge. <https://www.muis.ee/museaalview/505503>
- ERM A563:616/1-2 Tori. <https://www.muis.ee/museaalview/729608>
- ERM A680:6 Kadrina. <https://www.muis.ee/museaalview/496217>
- ERM KV 80

Lisa 1. Kottide valmistamisel kasutatud töövahendid

Kottide valmistamisel kasutatud töövahendid on juuresoleval fotol nummerdatud. Järgnevalt annan ülevaate iga vahendi kasutusest:

- Foto taustal on lõikematt, millel on välja lõigatud kõik taimpark nahast detailid
- 1. Metalljoonlaud on taimpark naha lõikamisel toeks sirgete lõigete tegemisel
- 2. Naha lõike noaga lõikasin mägra nahad. Üliterav, skalpellilaadne tera võimaldab karusnahka lõigata nii, et karv ei saa kahjustada
- 3. Naaskel on vajalik kõikide õmbluste aukude ette tegemiseks
- 4. Vaibanuga kasutasin taimpark naha lõikamisel
- 5. Voolipulgaga märkisin taimparknahkadele detailid ette. Nende joonte järgi toimusid kõik lõiked
- 6. Kirurgilised soonesulgurid olid abiks keerukates kotades nõela nahast läbi sikutamisel
- 7. Augutangidega tegin augud rihmadesse neetide kinnitamiseks ja ka rihma augud
- 8. Naha äärte õhendamiseks kasutatud ühelt poolt teritatud nuga

Lisa 2. Kott „Meelis“ valmistamine

Esimese asjana märkisin mägra nahale maksimaalse külje laiuse. Kuna nahal oli üks auk umbes looma kehaosa kesk kohas, määras see klapi ja tagatüki pikkuse. Augu kohalt tuli teha lõige, mis jäi koti tagaosa põhjale. Kuna looma kaela ja pea piirkonnas oli nahk väga jäik, pidi see osa jääma klapiks. Tagaosa kõrgus tuli sellest lähtuvalt maksimaalse kõrgusega, et klapp jääks ilusti hoidma. Koti esiosa kõrguse mõõtsin tagaosa järgi. Tagaosa klapiks ülemineku kohale tegin naha äärtesse sirged sisselõiked koti ülaääreks. Klapi ülemise osa, mis jääb kotti pealt katma, nurgad lõikasin ümaramaks ning laiuselt koti vaheseinaga ühte mõõtu.

Mägra pea ja kaela osa ei olnud päris lõigatud tüki keskel ja täiesti sümmeetrilised. Otsustasin jätta selle nii, nagu nülkimisel ja parkimisel juhtunud oli. Lõikasin vaid ära alumise lõua tükid, mis turritasid inetult ning lõikasin naha ääri minimaalselt sirgemaks.

Mägra nahk oli alumiselt poolelt inetu ning seal esines pisikesi augukesti. Seetõttu otsustasin kogu koti seestpoolt vooderdada metskitse taimpark nahaga. Kõigi taimparknahast lõigatavate detailide jaoks tegin papist šabloonid. Šablooni järgi märkisin detailid nahale ning lõikasin lõikematil vaibanoaga välja. Mägra pea osa šablooni tegemiseks asetasin mägra naha papile ning joonistasin piirjooned. Lõikasin šablooni välja ning sain sellega otsida kitse nahalt sobivat kohta. Mägra pea voodrina kasutasin kitse kaelaosa nahka. Kasutatud kitse nahal on kaela piirkonnas mitmeid põdrakärbse hammustustest jäänud jälgi. Valisin selle piirkonna just selle tõttu, et neid jälgi oleks näha. Minu arvates on tore näidata kotil selle valmistamiseks kasutatud loomade elu.

Mägra pea osas olid parkimisel looma kõrvade kohale lihvitud augud. Otsustasin aukude märkamatumaks muutmiseks ning silmade kinnitamiseks katta peapiirkond altpoolt musta värvi taaskasutusest saadud nahaga. Selleks lõikasin vanast nahktagist peapiirkonda katva ümarate servadega nahatüki ning õhendasin selle servad. Liimisin tüki naha alumisele küljele. Mägra silmadena kasutasin plastikust silmi, mille kinnitasin läbi liimitud alusnaha surveseibiga. Silmade kinnituse pulga lõikasin seibiga tasa ning lihvisin teravad ääred siledaks.

Koti vaheseinaks kasutasin kahte metskitse naha tükki. Tükkide kõrguse mõõtsin sama kõrge kui esitüki kõrgus. Laius oli cm pikem kui põhjatüki laius. Vaheseina altpoolt põhja külge ma kinnitada ei plaaninud. Ülaäärele pidi aga jääma tagasipööramiseks varu. Detailide küljed õhendasin 0,5 cm laiuselt

Koti kinnituseks otsustasin kasutada mägra nina alt välja tulevat rihma, mida saab koti all oleva pandlaga kinnitada. Selleks lõikasin punahirve nahast pandla laiusega sobiva rihma

ning kinnitasin selle esmalt liimiga metskitse naha külge kohale, kus see jääb otse mägra nina alt välja rippuma. Seejärel õmblesin naasklit kasutades rihma metskitse naha külge.

Liimisin mägra ja metskitse nahad Moment liimi abil servapidi kokku.

Lõikasin metskitse nahast detailid koti rihma kinnituseks. Panin D-aasa kinnitusdetaili vahele ning liimisin detaili pooled kokku. Õhendasin detaili servasid ning murdsin selle veekord pooleks.

Murdsin koti vaheseina ülaääre tagasi ning liimisin selle kinni jättes mõlemad nurgad liimita. Seejärel õmblesin mõlema vaheseina detaili ülaääre kinni alustades 2cm kauguselt nurgast. Jõudes teise otsa, keerasin vaheseina tagasipööratava osa ümber esi või tagatüki nurga ning tegin viimase piste läbi kõigi nende nahkade.

Küljeõmbluseks asetasin koti detailid mägranahad üksteise vastu ning vaheseina detailid põhidetailide all ja peal. Liimisin vaheseinad voodrinaha külge ca 1cm ülekattega. Tegin naaskliga augud läbi kõigi kuue naha. Panin rihma kinnitus detaili tükki vahele ja märkisin sellelegi aukude kohad.

Alustasin õmblemist koti alumisest äärest. Jõudes rihma kinnitus detaili kõrguseni, lisasin sellelegi nahkade vahele. Nüüd tuli õmmelda läbi kümne naha. Jõudes ülesse välja, tegin paar pistet läbi mõlema vaheseina ning liikusin õmblusega uuesti alla. Kuigi naaskliga olid augud ette tehtud ja ka esimene õmblus tehtud, oli siiski keerukas nõelale õige tee läbi mitme naha kivi leida.

Teise küljeõmbluse tegemiseks jätsin karusnahad endiselt üksteise vastu ning vedasin mõlemad vaheseinad töö alt läbi ning liimisin töö alla ja peale. Tegin naaskliga augud nagu teiselgi küljeõmblusel. Õmblesin samamoodi kui teise külje, kuid nüüd oli õmblemine veelgi ebamugavam, sest vaheseinad kiskusid tükke paigast ära.

Kui küljeõmblused tehtud, keerasin kotil karusnaha välja. Tõmbasin naaskli abil õmbluste vahele jäänud karvad ettevaatlikult vabaks.

Koti ülaääre kantisin metskitse naha pehmema kõhuäärse ribaga. Keerukamad kohad olid küljeõmbluste juures. Seal venitasin kandiriba üle vaheseinte ja sellest kohast tegin piste koti sees küljeõmbluse august.

Klapi osas kinnitasin nahad lisaks liimimisele ka õmblusega üksteise külge. Selleks tegin õmblused kummalgi pea poolel klapi algusest ninani. Karusnaha poolel käisin õmbluse naaskliga üle sikutades õmbluse alla kinni jäänud karvad vabaks. Selliselt jäi õmblus peaaegu märkamatu.

Koti rihma lõikasin veise nahast. Mõõtsin rihmale sobiva pikkuse ning kinnitasin rihma neetide abil koti küljes olevate D-aasade külge.

Põhjadetaili lõikasin põdra taimparknahast. Valisin põdra naha, kuna see on paksem ning jäigem kui hirve või kitse nahk. Kõigepealt oli vaja kinnitada pannal. Selleks märkisin mägra nina alt tuleva rihma asukoha põhja detailile. Lõikasin sobivas mõõdus hirve naha riba ning tegin sellesse pandla keele jaoks pikliku augu. Õhendasin nahariba tagasipööratava otsa. Asetasin pandla paika ja liimisin tagasi keeratud otsa kinni. Seejärel liimisin pandla kinnitusdetaili põhjatüki külge.

Põhja õmblemiseks tegin kõigepealt naaskliga augud põhjadetailile. Seejärel lugesin augud põhja veerandite kaupa üle ning tegin sama arvu auke koti alläärele. Õmblesin auke omavahel sobitades põhja koti külge. See õmblemine oli äärmiselt ebamugav, kuna vastastikuseid auke oli üsna ebamugav leida. Eriti keeruline oli tagumise ääre õmblemine, sest siis segasid nii vahesein kui klapp seestpoolt töö nägemist. Kui õmblus lõpetatud, tõmbasin naaskli abil õmbluse vahele jäänud karvad välja.

Koti põhja sissepoole liimisin hirvenahast põhjatüki. Nii katsin ära põhja õmbluse ning kott jäi seest puhas ja korrektne.

Lõikasin veise taimparknahast koti kanderihma kaks poolt. Mõlema rihma mõlemad otsad lõikasin rihma otsa lõikeraua abil ilusaks. Lühemale rihma osale kinnitasin neetide abil pandla ning vöösi. Pikema rihmapoole ühte otsa tegin augurauaga augud, et rihma pikkus oleks reguleeritav. Rihmade pooled kinnitasin koti küljes olevate D-aasade külge neetides rihma kahe neediga.

Lõppviimistluseks vahatasin kõik taimparknaha osad mesilasvaha baasil valmistatud nahahooldusvahendiga. Selline vahatamine muudab muidu väga niiskust kartva taimparknaha veekindlamaks.

Lisa 3. Kott „Märt“ valmistamine

Teise koti valmistasin kasutades mägra naha sabaosa, punahirve ja metskitse taimparknahka. Koti kanderihm on valmistatud veise taimparknahast.

Koti laiuse määras jällegi kasutatav mäger. Lõikasin nahaääred maksimaalse laiusega sirgeks. Sabaosa pikkuse mõõtsin, arvestades koti kõrguseks 30 cm, selliselt, et saba ots jääks siiski veel esitükile, mitte ei ripuks pikalt üle koti ääre.

Mägra nahale voodriks kasutasin metskitse taimparknahka.

Koti esi- ja tagatüki lõikasin hirve taimparknahast. Küljedetail on metskitse nahast. Koti rihma otsustasin teha selliselt, et kotti saaks kanda üle õla või siis seljakotina. Selleks lõikasin D-aasade kinnitamiseks neli hirve nahariba. Lisaks ühe tüki hirve nahka, mille abil saab koti seljakotiks muuta.

Kõik taimparknaha tükid otsustasin värvida. Selleks tellisin spetsiaalse naha värvi ning alustasin värvimist esi ja tagatükist. Naha värviga märgudes ei saanud päris täpselt aru lõpptulemusest. Jätkasin kitsenahast detailide värvimisega ning lõpetasin väikeste detailidega, mida oli vaja värvida mõlemalt poolt. Kui olin väikesed detailid tagumiselt poolelt ära värvinud, ilmnes, et värv on ebaühtlaselt läbi naha tulnud, ning pealmine pind on kirju. Tegin tükid veel märjemaks ning sain nii peaaegu ühtlase tulemuse. Kuna selliseks leotamiseks kulus värvi väga palju, otsustasin koti rihma värvimisest loobuda.

Õblemist alustasin D-aasade kinnitusdetailide liimimisest ning õmblesin kotti tagatüki igasse nurka. Seejärel õmblesin tagatüki ülaosa keskkoha seljakotina kandmist võimaldava detaili.

Koti kinnitusena otsustasin kasutada magneteid. Selleks õmblesin mägra naha alla minevale kitse nahale alumisele poolele kandilise kitsenaha tüki. Voodri naha ja selle tüki vahele panin ümmarguse magneti. Liimisin märga ja kitse naha ääri pidi kokku. Liimisin saadud klapi tagatüki ülemise otsa välimisele küljele ning õmblesin naasklit kasutades tükid omavahel kokku. Nüüd sai mõõta, kuhu esitükil kinnitusmagnet tulema peaks. Magnet kinnituseks õmblesin esitükile sissepoole metskitse taimparknahast tüki, mille vahele panin magneti.

Esitüki üläääre kantisin metskitse nahaga, et vältida ääre lokkimist. Kandariba vahele kinnitasin koti mõlemasse äärde lisadetaili abil rõngad, mille külge saab riputada linnuvõrgu. Kõigepealt liimisin rõngaste kinnitusdetailid esitüki nurkadesse ümber ülemise ääre. Seejärel liimisin kandiriba kogu ülääärele ning õmblesin naasklit kasutades kogu ääre läbi.

Küljetüki olin lõiganud kolmes osas, kuna soovisin, et külg oleks kahekordsest kitsenahast. Vajaminevas pikkuses riba ühest nahast lõigata võimalik ei ole, seega jätkasin riba. Välja jääval jätkukohal tegin kinnituskoha nii, et ülevalt alla minev nahk oleks pealmine. Enne õmblust liimisin nahad omavahel kokku. Küljedetaili ülaääred õmblesin läbi.

Kõigepealt liimisin küljedetaili koti tagaküljele. Seejärel tegin naaskliga augud ning õmblesin tükid omavahel kokku. Õmbluse ülemised otsad õmblesin läbi kaks korda, et vältida õmbluste lahti tulemist. Siis kordasin liimimist ja õmblemist esitükil.

Koti rihma mõlema osa mõlemad otsad lõikasin šablooni järgi koonusjaks. Karabiinide kinnituseks lõikasin rihma külgedel kaarekesed. Panin karabiinid paika, murdsin rihma karabiini kohalt tagasi, augustasin augutangidega needi koha ning neetisin rihma kinni. Rihma pikema poole teise otsa tegin augutangidega augud. Lühemasse kinnitasin neetide abil pandla ja vöösi.

Valmis kotti selga pannes ilmnes, et seljakotina kandes jääb pandla koht täpselt õlale. Sellisena hakkaks pannal pikemal kandmise hõõruma. Samuti ilmnes, et koti rihm on üle õla kandmiseks liiga pikk. Nende probleemide tõttu otsustasin rihma asendada. Selleks tellisin uued karabiinid, mis oleksid rihmaga ühelaiused ja mõlemale rihma poolele pingutid. Kuna rihm peab kokku olema pikem kui veise naha tükk, tuli rihm teha kahest osast. Kinnituskoha jätsin keskele, et seljakotina kandes jääks see peitu.

Teine kohe märgatud probleem oli magnetkinnisega. Kui kotti panna midagi raskemat, vajus koti klapp lahti. Magnet ei hoida piisavalt tugevalt. Otsustasin selle probleemi lahendada vedrupandla lisamisega. Selleks õmblesin lisadetaili klapi külge kattes ära magneti koha ja kinnitasin lisadetailile pandla ühe poole. Teise poole kinnitasin koti esiküljele.

Valmis koti vahatasin nii seest kui väljast mesilasvaha baasil tehtud pehme vahaga. Vahatamisest järgmisel päeval nühhisin koti üle villase lapiga, et eemaldada vaja jäägid ja masseerida vaha veelgi rohkem naha sisse. Vahatamise tulemusena muutus äärmiselt vettkartev taimparknahk veekindlamaks.

Lisa 4. Kott „Kahro“ valmistamine

Kahro valmistamisel kasutasin sama mägra naha, mis oli kasutusel ka Märdi valmistamisel, peapoolt. Klapi pikkuse mõõtsin selliselt, et mägra nina ei ulatuks päris koti alumise servani, et jääks ka ruumi pandla kinnitamiseks. Kõigepealt liimisin kogu peaosa tahaküljele musta servadest õhendatud nahatüki, see tükk on vajalik, et saaks kinnitada silmad ja selle abil saab muuta parkimisel katki hõõveldatud kõrva kohad märkamatumaks. Seejärel tegin vastavalt mägra pea osa kujule papist šablooni klapi voodri naha väljalõikamiseks. Lõikasin detaili välja. Koti kinnitamiseks oli vajalik teha lisadetail pandla jaoks. Selle hirve nahast välja lõikamiseks kasutasin klapi voodri šablooni ning lisasin sellele keelekese mägra nina alla. Detaili pikkuse arvestasin selliselt, et see jääks klapi ääre õmbluste vahele vähemalt 6 piste ulatuses. Sellele tükile peegelpildis lõikasin sarnase detaili ka kitse nahast. Kitse nahast detaili tegin lühema. See ulatub vaid 4 pistega õmbluse vahele. Õhendasin pandla kinnituseks mõeldud detailide ülemised servad. Liimisin kitse nahast detaili voodri külge. Tegin nahkade ühendamiseks nelja pistega õmbluse otse mägra nina alla, kohta, kuhu voodri kinnitus õmblus ei ulatu. Liimisin hirve nahast detaili voodrile. Kinnitasin keelekese otsa pandla. Ühendasin liimides koti klapi voodri ja pealise.

Esi ja tagatüki lõikasin välja sama šablooni järgi hirve nahast nagu ka Märdi valmistamisel. Koti külje ja põhjadetailiks lõikasin kitse nahast ribad. Kuna kitse nahka enam palju alles ei olnud, pidin riba hiljem mitme koha pealt jätkama. Enamuse jätkukohtadest jätsin kotti sisse. Termose, pläsku ja pitsihoidja jaoks mõõtsin ja lõikasin välja sobiva pikkusega naharibad. Koti rihmad lõikasin veise nahast.

Õmblemist alustasin koti rihmade kinnitamisest tagatükile. Selleks mõõtsin ülaäärest võrdse kauguse ja liimisin rihmad tagatükile. Planeerisin kinnitada rihma külje küljeõmblusega. Ülejäänud õmblused tegin topelt.

Seejärel liimisin klapi tagatüki külge. Õmblesin tükid kokku ning sikutasin naaskli abil õmbluse vahele kinni jäänud karvad lahti.

Esitükil mõõtsin välja pandla kinnitusdetaili koha. Kinnitasin metallist pandla vastuse nahale.

Lisade hoidiku detailidel liimisin ülemised servad kahekorra ning õmblesin need läbi. Küljetükkide ühendamiseks panin paika tükkide järjekorra ja suuna, kust kohast milline tükk ühendamisel teise peale jääb. Õhendasin kõikide tükkide vaheliti minevad servad. Liimisin tükid üheks pikaks ribaks. Mõõtsin välja, kuhu peaksid hoidikud minema ning liimisin detailid küljetüki sisemisele osale. Pläsku ja pitsi topsi hoidiku riba keerasin ümber esemete

ning märkisin, kuhu tuleb teha õmblus, et asjad hoidikusse mahuks aga üksteise vastu ei kolksuks. Tegin selle õmbluse vaid voodri sisemise külje külge. Seejärel ühendasin küljedetaili ringiks ning liimisin kaks poolt omavahel kokku.

Kõigepealt ühendasin küljedetaili liimi abil tagatükiga. Õmblesin tükid omavahel kinni. Kordasin liimimist ja õmblemist esitükiga.

Koti rihma otsad lõikasin koonusjalt teravaks. Ühele poolele tegin augud. Teisele poolele kinnitasin neetide abil pandla ja vöösi.

Vahatasin kõik taimparknahast detailid mesilasvaha baasil tehtud pehme vahaga. Järgmisel päeval nühkisin detailid villase lapiga üle üleliigse vaha eemaldamiseks.

Lisa 4. Fotod valmistatud kottidest

Fotode autor on Tiina Männe. Modell: Joosep-Henry Pajumägi

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadri Võrel,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa(lihtlitsentsi)minu loodud teose Mägra nahast kottide kollektsioon, mille juhendajad on Ave Matsin ja Egge Edussaar- Eidemiller, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kadri Võrel

09.05.2025